

Nr 106

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.; given Stockholms slott den 26 mars 1965.

Under återopande av bilagda i statsrådet förda protokoll över justitiedepartementsärenden vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen — antaga härvid fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 28 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753);

3) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50);

4) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse;

5) lag om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen — antaga härvid fogade förslag till

6) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

7) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att rösträtt vid kommunala val skall liksom tidigare föreslagits beträffande val till riksdagens andra kammare inträda kalenderåret efter det då vederbörande fyllt 20 år.

Vidare förordas i propositionen att väljare, som till följd av sjukdom, lyle, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att inställa sig vid valförrättning, skall få rösta genom valsedelsförsändelse. Behörighet att avlämna sådan försändelse föreslås tillkomma den som är barn eller barnbarn till väljaren eller är väljarens fader, moder eller syskon eller är väljarens vårdare, allt under förutsättning att vederbörande fyllt 18 år.

1) Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 38 § lagen den 26 november 1920 (nr 796)
om val till riksdagen**

Härigenom förordnas, att 38 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***38 §.**

Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av *tjuguet* år. Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av *tjuguet* år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av *tjugo* år. Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av *tjugo* år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Närmare föreskrifter ————— av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

1966 års röstlängd skall, även i vad angår annat än rösträttsåldern, upprättas med iakttagande av de villkor för rösträtt som skola gälla från tillkomsten av nämnda röstlängd.

¹ Senaste lydelse av 38 § se 1945:245.

2) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753)**

Härigenom förordnas, att 6 § kommunallagen den 18 december 1953 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***6 §.**

Rösträtt vid val av fullmäktige tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjuguett* års ålder och ej är *omyndig*. Varje röstberättigad äger en röst.

Rösträtt vid val av fullmäktige tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjugo* års ålder och ej *på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig*. Varje röstberättigad äger en röst.

Om upprättande ————— kommunala vällagen.

Denna lag träder i kraft, när den år 1966 upprättade röstlängden kommit till stånd.

3) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)**

Härigenom förordnas, att 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***6 §.**

Rösträtt vid val av stadsfullmäktige tillkommer envar inom staden mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjuguett* års ålder

Rösträtt vid val av stadsfullmäktige tillkommer envar inom staden mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjugo* års ålder

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

der och ej är omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.

och ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.

Om upprättande _____ kommunala vallagen.

Denna lag träder i kraft, när den år 1966 upprättade röstlängden kommit till stånd.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse

Härigenom förordnas, att 9 § lagen den 2 juni 1961 om församlingsstyrelse skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

Rösträtt vid val av kyrkofullmäktige tillkommer envar inom församlingen mantalsskriven svensk medborgare, som är medlem av svenska kyrkan och som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tju- guett* års ålder och ej är omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.

Rösträtt vid val av kyrkofullmäktige tillkommer envar inom församlingen mantalsskriven svensk medborgare, som är medlem av svenska kyrkan och som senast under nästföregående kalenderår uppnått *tju- go* års ålder och ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.

Den som _____ annan församling.

Om upprättande _____ kommunala vallagen.

Denna lag träder i kraft, när den år 1966 upprättade röstlängden kommit till stånd.

5) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)**

Härigenom förordnas, att 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***8 §.**

I röstlängden skola enligt mantalslängden för året upptagas alla inom valdistriktet mantalsskrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av *tjuget* år, med angivande för var och en, huruvida han äger eller saknar rösträtt vid val av kommunal- eller stadsfullmäktige och landstingsmän.

Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt vid val, som i första stycket sägs, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av *tjuget* år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Där en ————— i längden.

Närmare föreskrifter ————— av Konungen.

I röstlängden skola enligt mantalslängden för året upptagas alla inom valdistriktet mantalsskrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av *tjugo* år, med angivande för var och en, huruvida han äger eller saknar rösträtt vid val av kommunal- eller stadsfullmäktige och landstingsmän.

Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt vid val, som i första stycket sägs, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av *tjugo* år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

1966 års röstlängd skall, även i vad angår annat än rösträttsåldern, upprättas med iakttagande av de villkor för rösträtt som skola gälla från tillkomsten av nämnda röstlängd.

¹ Senaste lydelse av 8 § se 1953:756.

6) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val
till riksdagen

Härigenom förordnas, att 62—64 §§, 74 § och 96 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

62 §.

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Äkta make äger ingiva valsedel genom andra maken. Vill make begagna denna rätt, skall valsedelsförsändelse anordnas enligt bestämmelserna i denna paragraf. Sådan försändelse må anordnas tidigast trettio dagar före valet.

För valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. Därefter skall väljaren på ytterkuvertet teckna förklaring på heder och samvete att vid valsedelsförsändelsens anordnande tillgått på detta sätt. Vid namnunderskriften tecknas uppgift på det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet intygar på ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat förkla-

¹ Senaste lydelse av 62 § se 1962: 71, av 63 § se 1956: 299, av 64 § se 1957: 159, av 74 § se 1960: 59 och av 96 § se 1963: 127.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ringen och att något förhållande som strider mot denna icke är känt för vittnet. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller till hans make och ej heller den som är under aderton år.

63 §.

För valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet intygar å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make.

Väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden, äger ingiva valsedel genom den som är barn eller barnbarn till väljaren eller är väljarens fader, moder eller syskon eller är väljarens vårdare. Den som är under aderton år må dock icke anlitas härför. Vill väljaren rösta på detta sätt, skall valsedelsförsändelse anordnas enligt bestämmelserna i denna paragraf. Sådan försändelse må anordnas tidigast trettio dagar före valet.

För valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av den som skall ingiva valsedeln och ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. Därefter skall väljaren på ytterkuvertet teckna förklaring på heder och samvete att han till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för sitt valdistrikt samt att vid valsedelsförsändelsens anordnande tillgått på nu angivet sätt. Vid namnunderskriften tecknas uppgift på det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Både den som skall ingiva valse-
deln och vittnet intyga på ytterku-
vertet, med angivande av dag och ort
för intygets meddelande, att väljaren
egenhändigt undertecknat förkla-
ringen och att något förhållande
som strider mot denna icke är känt
för dem. Till vittne må ej tagas väl-
jarens make, barn till väljaren eller
till hans make och ej heller den som
är under aderton år.

64 §.

Äkta make, som vill avgiva valse-
del för andre maken, avlämnar vid
valförrättningen till ordföranden
valsefelsförsändelse, varom sägs i 62
och 63 §§. Finnes att väljaren är röst-
berättigad, att ytterkuvertet är så-
dant, som avses i 63 §, samt att därå
äro tecknade förklaring av väljaren
ävensom vittnesintyg i behörigt
skick, och förekommer ej skälig an-
ledning antaga, att ytterkuvertet bli-
vit efter tillslutandet öppnat, bryter
ordföranden ytterkuvertet; i annat
fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet sådant, som av-
ses i 63 §, samt tillslutet och utan
annat märke än i 96 § föreskriven
ändamålsbeteckning, skall ordföranden
omedelbart nedlägga kuvertet i
valurnan, i sammanhang varmed i
röstlängden vid väljarens namn gö-
res anteckning, att rösträtten ut-
övats.

Är innerkuvertet ej sådant, som
avses i 63 §, eller ej tillslutet eller
finnes å detsamma annat märke än
ändamålsbeteckningen, skall det
återlämnas.

Valsefelsförsändelse som avses i
62 § avlämnas vid valförrättningen
till ordföranden av väljarens make.
Valsefelsförsändelse enligt 63 § av-
lämnas på motsvarande sätt av den
som är behörig därtill och på för-
sändelsens ytterkuvert tecknat sig
såsom ingivare av väljarens valse-
del.

Finnes att väljaren är röstberät-
tigad, att ytterkuvertet är av före-
skrivnen beskaffenhet samt att på yt-
terkuvertet äro tecknade förklaring
av väljaren ävensom intyg i behö-
rigt skick, och förekommer ej skä-
lig anledning antaga, att ytterkuver-
tet blivit efter tillslutandet öppnat,
bryter ordföranden ytterkuvertet; i
annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet av föreskriven
beskaffenhet samt tillslutet och utan
annat märke än i 96 § angiven än-
damålsbeteckning, skall ordföranden
omedelbart nedlägga kuvertet i val-
urnan, i sammanhang varmed i röst-
längden vid väljarens namn göres
anteckning att rösträtten utövats.

Är innerkuvertet ej av föreskriven
beskaffenhet eller ej tillslutet eller
finnes på detsamma annat märke än
ändamålsbeteckningen, skall det
återlämnas.

74 §.

Äkta make, vilken röstar i den
ordning, som i 70 § sägs, äger där-

Äkta make, vilken röstar i den
ordning som i 70 § sägs, äger därvid

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

vid avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valseldsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 62 och 63 §§ sägs.

Äkta make, ————— anordnat försändelsen.

Finnes att ————— för avlämnandet.

I sammanhang ————— omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valseldsförsändelse anordnas på sätt och inom tid som i 62 § sägs.

————— anordnat försändelsen.

————— för avlämnandet.

————— omförmälda förteckning.

————— ytterkuvertet.

96 §.

Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden *ävensom röstmottagare*. I 63 § omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 63 § omnämnda kuvert och ytterkuvert som avses i 73 § skola i god tid före valet finnas tillgängliga hos valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Nyssnämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å postanstalt samt å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg, där röstmottagning äger rum.

Det åligger ————— 73 §§ sägs.

Blanketter till ————— tillhandahållas valnämnden.

Kuvert, varom förmäles i 60, 62, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden. *Kuvert som avses i 60, 62 och 73 §§ tillställas på statsverkets bekostnad även röstmottagare*. I 62 och 63 §§ omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 62 och 63 §§ omnämnda kuvert och ytterkuvert som avses i 73 § skola i god tid före valet finnas tillgängliga hos valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Nyssnämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å postanstalt samt å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg, där röstmottagning äger rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

7) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, att 28—30 §§, 39 § och 60 § kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

28 §.

Äkta make må ingiva valsedel genom andra maken. Vill make begagna *den rätt nu är sagd*, skall valsefelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Äkta make *äger* ingiva valsedel genom andra maken. Vill make begagna *denna rätt*, skall valsefelsförsändelse anordnas *enligt bestämmelserna i denna paragraf*. Sådan *försändelse må anordnas* tidigast trettio dagar före valet.

För valsefelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. Därefter skall väljaren på ytterkuvertet teckna förklaring på heder och samvete att vid valsefelsförsändelsens anordnande tillgått på detta sätt. Vid namnunderskriften tecknas uppgift på det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet intygar på ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat förklaringen och att något förhållande som strider mot denna icke är känt för vittnet. Till vittne må ej tagas väljarens

¹ Senaste lydelse av 28 § se 1962:72, av 29 § se 1956:300, av 30 § se 1957:160, av 39 § se 1961:606 och av 60_§ se 1963:128.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

make, barn till väljaren eller till hans make och ej heller den som är under aderton år.

29 §.

För valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenhet av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet intygar å ytterkuvertet med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make.

Väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för det valdistrikt där han är uppförd i röstlängden, äger ingiva valsedel genom den som är barn eller barnbarn till väljaren eller är väljarens fader, moder eller syskon eller är väljarens vårdare. Den som är under aderton år må dock icke anlitas härför. Vill väljaren rösta på detta sätt, skall valsedelsförsändelse anordnas enligt bestämmelserna i denna paragraf. Sådan försändelse må anordnas tidigast trettio dagar före valet.

För valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §. Ej må för ändamålet andra kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av den som skall ingiva valsedeln och ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. Därefter skall väljaren på ytterkuvertet teckna förklaring på heder och samvete att han till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för sitt valdistrikt samt att vid valsedelsförsändelsens anordnande tillgått på nu angivet sätt. Vid namnunderskriften tecknas uppgift på det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Både den som skall ingiva valsedeln och vittnet intyga på ytterkuvertet, med angivande av dag och ort

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat förklaringen och att något förhållande som strider mot denna icke är känt för dem. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller till hans make och ej heller den som är under aderton år.

30 §.

Äkta make, som vill avgiva valseedel för andra maken, avlämnar vid valförrättningen till ordföranden valsefelsförsändelse varom sägs i 28 och 29 §§. Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 29 §, samt att därå äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet sådant, som avses i 29 §, samt tillslutet och utan annat märke än i 60 § föreskriven ändamålsbeteckning, skall ordföranden omedelbart nedlägga kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning, att rösträtten utöfvats.

Är innerkuvertet ej sådant, som avses i 29 §, eller ej tillslutet eller finnes å detsamma annat märke än ändamålsbeteckningen, skall det återlämnas.

Valsefelsförsändelse som avses i 28 § avlämnas vid valförrättningen till ordföranden av väljarens make. Valsefelsförsändelse enligt 29 § avlämnas på motsvarande sätt av den som är behörig därtill och på försändelsens ytterkuvert tecknat sig såsom ingivare av väljarens valseedel.

Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet äro tecknade förklaring av väljaren ävensom intyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet av föreskriven beskaffenhet samt tillslutet och utan annat märke än i 60 § angiven ändamålsbeteckning, skall ordföranden omedelbart nedlägga kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning att rösträtten utöfvats.

Är innerkuvertet ej av föreskriven beskaffenhet eller ej tillslutet eller finnes på detsamma annat märke än ändamålsbeteckningen, skall det återlämnas.

39 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valseedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall val-

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valseedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall val-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ sägs.

sedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid som i 28 § sägs.

Äkta make, — — — — — anordnat försändelsen.

Finnes att — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

60 §.

Kuvert, varom förmåles i 26, 29 och 38 §§, skola vara av ogenomskinnligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg.

I 26 och 29 §§ omförmälda kuvert tillhandahållas kommuner och församlingar mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 29 § omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola i god tid före varje val, finnas tillgängliga hos valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Sistnämnda ytterkuvert skola inom samma tid finnas tillgängliga även å postanstalt samt å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg, där röstmottagning äger rum.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.

Kuvert, varom förmåles i 26, 28, 29 och 38 §§, skola vara av ogenomskinnligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg.

I 26, 28 och 29 §§ omförmälda kuvert tillhandahållas kommuner och församlingar mot ersättning.

Kuvert, som avses i 28 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 28 och 29 §§ omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 28 och 29 §§ omnämnda kuvert av de slag, som erfordras för inom valdistriktet förekommande val, samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola i god tid före varje val, finnas tillgängliga hos valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka valnämnden uppdrager att i sådant hänsende tillhandagå väljarna. Sistnämnda ytterkuvert skola inom samma tid finnas tillgängliga även å postanstalt samt å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg, där röstmottagning äger rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1966.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 mars 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, HERMANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *vissa ändringar i vallagstiftningen m. m.* och anför.

Genom prop. 1964: 140 har riksdagen förelagts förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. Förslaget innebär att rösträtt vid val till riksdagens andra kammare skall inträda kalenderåret efter det vederbörande fyllt tjugo år, dock att rösträtt ej skall få utövas av den som på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig. Vidare har genom propositionen framlagts förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen i syfte att öppna möjlighet att införa sådana bestämmelser i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen (ValL) att röstberättigad, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättning, skall få avge valsedel genom annan person. Båda dessa grundlagsförslag har av 1964 års riksdag antagits såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling (KU 19).

I prop. 1964: 140 har förutsatts att, därest grundlagsförslaget om en sänkning av rösträttsåldern vid andrakammarval antogs såsom vilande av riksdagen, förslag om en motsvarande sänkning av rösträttsåldern vid kommunala val samt förslag om erforderliga följdändringar i ValL och kommunala vallagen (KVL) den 6 juni 1930 (nr 253) skulle föreläggas den riksdag, som hade att ta slutlig ställning till grundlagsförslaget. Det har även förutskickats i propositionen att, om förslaget till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen antogs såsom vilande av riksdagen, förslag till de ändringar i ValL och KVL, som erfordras för att genomföra reformen rörande sjukas, åldringars och invaliders rösträttsutövning, skulle framläggas i samband med denna grundlagsfrågas slutliga prövning.

Jag anhåller nu att få upptaga nyssnämnda lagstiftningsfrågor rörande rösträttsåldern samt sjukas, åldringars och invaliders rösträttsutövning till närmare behandling.

I. Ändrad reglering rörande rösträttsåldern

Gällande bestämmelser. Regler om rösträtt vid val till riksdagens andra kammare finns endast i grundlag. Reglerna härom kompletteras emellertid av vissa bestämmelser i ValL om röstlängd. I 38 § ValL föreskrives att röstlängd, som upprättas valdistriktsvis varje år före den 30 juni, skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, som uppnått eller under kalenderåret uppnår en ålder av tjuogoett år. Varje sådan person, om vilken upplysning ej vinnes att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, skall enligt samma paragraf antecknas i längden såsom röstberättigad. Beträffande den som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjuogoett år skall dock anmärkas i längden att rösträtt ej tillkommer honom förrän efter utgången av löpande kalenderår.

Rösträttsåldern vid kommunala val sammanfaller med den nu gällande rösträttsåldern vid andrakammarval.

I 6 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) stadgas sålunda att rösträtt vid val av fullmäktige tillkommer envar inom kommunen mantalskriven svensk medborgare som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuogoett års ålder och ej är omyndig. Bestämmelsen har avseende på val av kommunalfullmäktige och val av stadsfullmäktige i annan stad än Stockholm samt — genom hänvisning i 80 § kommunallagen — även på val av municipalfullmäktige. Med hänsyn till stadgandena i 7 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), där det föreskrives att rösträtt vid val av landstingsmän tillkommer envar som i kommun inom landstingskommunen är röstberättigad vid val av kommunal- eller stadsfullmäktige, är rösträttsbestämmelsen i 6 § kommunallagen av avgörande betydelse jämväl för rösträtten vid val av landstingsmän.

För Stockholms del är rösträtten vid val av stadsfullmäktige i staden reglerad i 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50) genom bestämmelse av samma innehåll som i 6 § 1953 års kommunallag.

Vad därefter angår val av kyrkofullmäktige i församling stadgas i 9 § lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse att rösträtt vid sådant val tillkommer envar inom församlingen mantalsskriven svensk medborgare, som är medlem av svenska kyrkan och som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuogoett års ålder och ej är omyndig. Rösträttsbestämmelsen äger motsvarande tillämpning vid val av fullmäktige i kyrklig sällfällighet (33 §) samt beträffande rösträtt på kyrkostämma (34 §).

De skilda rösträttsreglerna på kommunalvalens område kompletteras av vissa bestämmelser om röstlängd i KVL. I 8 § KVL har föreskrifter givits, motsvarande dem som finns upptagna i 38 § ValL.

Departementschefen. Rösträttsåldern vid kommunala val bör i fortsättningen liksom för närvarande överensstämma med rösträttsåldern vid andrakammarval. Om det av riksdagen såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen antages definitivt och rösträttsåldern vid andrakammarval därmed sänkes med ett år, bör därför rösträttsåldern vid kommunala val sänkas på motsvarande sätt. I sådant syfte föreslår jag att 6 § kommunallagen ändras så att rösträtt vid val av fullmäktige tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven svensk medborgare, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugo års ålder och ej på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig, samt att motsvarande ändringar vidtages i 6 § kommunallagen för Stockholm och i 9 § lagen om församlingsstyrelse. Genom dessa ändringar sänkes rösträttsåldern på åsyftat sätt icke blott vid val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige i församling utan även — till följd av hänvisningar i olika lagrum — vid val av landstingsmän, municipalfullmäktige och fullmäktige i kyrklig samfällighet samt vid val eller annan omröstning som sker på kyrkostämma. I den mån lag eller författning eljest hänvisar till rösträttsvillkoren i dessa fall, kan ändringarna också få verkan i andra avseenden, t. ex. för andra valförrättningar eller omröstningar än nu nämnts (se t. ex. 2 och 24 §§ lagen den 25 oktober 1957, nr 577, om prästval) eller för valbarheten i vissa fall (se t. ex. 3 § kyrkomötesförordningen).

Enligt det av riksdagen såsom vilande antagna förslaget till ändring av § 16 riksdagsordningen skall reformen rörande rösträttsåldern vid andrakammarval träda i kraft, när den år 1966 upprättade röstlängden kommit till stånd. De ändringar i 6 § kommunallagen, 6 § kommunallagen för Stockholm och 9 § lagen om församlingsstyrelse, som här föreslagits i syfte att genomföra en motsvarande sänkning av rösträttsåldern vid kommunala val, föreslår jag få träda i kraft vid samma tidpunkt. Av praktiska skäl upprättas enligt gällande ordning nämligen röstlängd gemensamt för andrakammarval och kommunalval. Ändringarna kommer med förslaget att få betydelse redan vid 1966 års allmänna kommunalval.

En sänkning av rösträttsåldern vid såväl andrakammarval som kommunalval tarvar för sitt genomförande ändringar i 38 § ValL och 8 § KVL. I röstlängd måste sålunda upptagas jämväl den som under kalenderåret för röstlängdens upprättande uppnår en ålder av tjugo år. Envar i röstlängd upptagen person, om vilken upplysning ej vinnes att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, bör liksom hittills antecknas i längden såsom röstberättigad. I fråga om den som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjugo år bör dock anmärkas att rösträtt ej tillkommer honom förrän efter utgången av löpande kalenderår. Jag föreslår att 38 § ValL och 8 § KVL ändras i enlighet med vad nu sagts. De berörda ändringarna av nyssnämnda lagrum bör vinna tillämpning

redan när röstlängden upprättas år 1966 och jag förordar därför att de får träda i kraft den 1 januari 1966.

Såsom förut framgått, göres i dessa lagrum hänvisning till vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt. I anslutning till sänkningen av rösträttsåldern kommer även reglerna om omyndighet såsom hinder för rösträttens utövning att undergå viss ändring, som träder i kraft vid tillkomsten av 1966 års röstlängd. Utan särskild bestämmelse i ämnet skulle vid upprättande av nämnda röstlängd tvekan måhända kunna uppkomma huruvida hänvisningen till vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt avser de vid tidpunkten för röstlängdens upprättande gällande rösträttsreglerna eller de ändrade rösträttsregler, som skall gälla, när röstlängden kommit till stånd. Jag föreslår därför en särskild övergångsbestämmelse till klargörande av att man redan vid upprättande av 1966 års röstlängd har att ta hänsyn till de ändrade rösträttsvillkor, som kommer att gälla från tillkomsten av nämnda röstlängd.

Förutom ändringarna i vallagarna erfordrar reformen jämväl ändringar av vissa i administrativ ordning utfärdade bestämmelser. Sålunda kräves ändringar i kungörelsen den 18 april 1947 (nr 186) om upprättande av röstlängd för val till riksdagens andra kammare samt av kommunal röstlängd.

II. Sjukas, åldringars och invaliders rösträttsutövning

Gällande bestämmelser. Reglerna om hur rösträtten skall utövas vid andra-kammarval har i enlighet med de i § 24 riksdagsordningen angivna grunderna utformats i ValL. Motsvarande regler har för kommunalvalen intagits i KVL.

Röstning utan personlig inställelse kan enligt vallagarna förekomma endast, då make röstar genom andra maken. Sådan röstning innefattar icke någon fullmaktsröstning utan den andra makens uppgift inskränker sig enligt vallagarnas bestämmelser till att i tillslutet skick överbringa en av den röstande maken själv i ordningställd valsefelsförsändelse. Sådan försändelse får anordnas tidigast trettio dagar före valet (62 § ValL och 28 § KVL). För försändelsen skall användas särskilda kuvert, ett innerkuvert och ett ytterkuvert (63 § ValL och 29 § KVL). Försändelsens anordnande skall ske på så sätt att väljaren själv frivilligt inlägger sin valsefel i innerkuvertet och tillsluter detta samt i närvaro av ett vittne inlägger innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En på ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift på det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet. Vittnet intygar på ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda

förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Valsedelstförsändelsen överlämnas av den andra maken vid personlig inställelse vid valförrättningen för den röstande makens valdistrikt (64 § ValL och 30 § KVL). Äkta make, som själv röstar inför särskild röstmottagare, äger dock samtidigt avlämna valsedelstförsändelse från andra maken (74 § ValL och 39 § KVL).

Kuverten till valsedelstförsändelse för äkta make tillverkas endast genom statsverkets försorg (96 § ValL och 60 § KVL). Vid andrakammarval tillhandahålles kuverten på statsverkets bekostnad valnämnden, röstmottagare och i riksdagen representerat politiskt parti. För kommunalvalen gäller att ifrågakvarande kuvert på statsverkets bekostnad tillställs röstmottagare och i riksdagen representerat politiskt parti medan kommuner och församlingar erhåller dem mot ersättning. I god tid före varje val skall kuvert till valsedelstförsändelse för äkta make finnas tillgängliga hos valnämnden och hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka valnämnden uppdrar att i sådant hänseende tillhandaga väljarna.

Valutredningens år 1961 framlagda principförslag. I ett den 25 april 1961 dagtecknat betänkande (SOU 1961: 20), benämnt »Vissa frågor rörande allmänna val», upptog 1955 års valutredning till ingående behandling frågan om sjukas, invaliders och åldringars deltagande i sådana val. Utredningen framlade i sitt betänkande — utan närmare detaljutformning — två alternativa principförslag till en generell lösning av frågan, det ena innebärande ett system med ambulerande röstmottagare och det andra ett system med valsedelstförsändelse. Om den närmare motiveringen till utredningens principförslag torde få hänvisas till betänkandet s. 110—119.

Enligt det i betänkandet redovisade förslaget till ett system med valsedelstförsändelse skulle rätten att rösta med sådan försändelse tillkomma endast sådana sjuka och gamla, vilka på grund av sjukdom eller ålder vore helt ur stånd att personligen infinna sig vid valförrättningen. Prövningen av frågan, huruvida rätt att rösta genom valsedelstförsändelse förelåg i det särskilda fallet, skulle enligt förslaget ske på så sätt att vederbörande genom intyg fick styrka att han på grund av sjukdom eller ålder var oförmögen att iakttaga personlig inställelse.

Systemet med valsedelstförsändelse tänktes skola fungera på så sätt att den sjuke borde, på samma sätt som äkta make, ha att vid anordnandet av sådan försändelse frivilligt inlägga sin valsedel i ett innerkuvert, vilket kunde vara av samma slag som det vilket nu användes vid äktamakeförsändelse, samt därefter tillsluta detta. Därefter skulle väljaren i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ett ytterkuvert, vilket omedelbart därefter tillslöts av väljaren. Även i detta hänseende överensstämde proceduren alltså med förfarandet vid äktamakeröstning, och jämväl ytterkuvertet

torde enligt utredningens mening kunna göras gemensamt för båda formerna av valsedelsförsändelse.

Vad beträffar det vid valsedelsförsändelsens anordnande anlitate vittnet framhöll utredningen, att det vore tydligt att, om sjuka och gamla skulle tillåtas rösta genom valsedelsförsändelse på samma sätt som äkta makar, risken för obehörig påverkan skulle öka. Det gällde således att utforma förfarandet på sådant sätt, att detta ej inträffade. Därför föreslog utredningen att till vittne skulle få anlitas endast personer med särskilda kvalifikationer och med sådan auktoritet att deras blotta närvaro vid valsedelsförsändelsens anordnande utgjorde en garanti mot missbruk. I vittnets närvaro skulle ju väljaren inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, och vittnet skulle sedan intyga, att väljaren egenhändigt undertecknat den förklaring angående tillvägagångssättet vid försändelsens anordnande, som fanns anbragt på ytterkuvertet. Som vittne tänkte sig utredningen att nämndeman, lands- eller stadsfiskal, sjukhusläkare, provinsialläkare, distriktssköterska eller av valnämnden förordnad person skulle fungera.

Avlämnandet i vallokalen av den färdigställda valsedelsförsändelsen kunde enligt utredningens förslag ske genom den som vittne anlitate personen redningens mening torde det knappast möta någon betänklighet att låta avmen väljaren borde ej vara bunden att hålla sig just till vittnet. Enligt utlämnandet av försändelsen ske genom den vilken väljaren efter eget gottfinnande utsåg för uppgiften. Det kravet borde dock uppställas att budet (avlämnaren) var en till vuxen ålder kommen (myndig) person.

Vid r e m i s s b e h a n d l i n g e n av valutredningens ifrågavarande betänkande framfördes åtskilliga synpunkter på utformningen av systemet med valsedelsförsändelse. Särskilt spörsmålet huruvida systemet borde utbyggas på sådant sätt, att krav på förhandsprövning och krav på kvalificerat vittne uppställdes, föranledde remissorganen till olika överväganden och ställningstaganden. En del remissinstanser fann sålunda en ordning med både förhandsprövning och kvalificerat vittne nödvändig; några remissinstanser ansåg att endast kravet på förhandsprövning borde upprätthållas; en annan grupp åter fann endast kravet på kvalificerat vittne erforderligt; ytterligare en grupp gav uttryck åt uppfattningen att det ifrågavarande systemet icke borde förenas med krav på vare sig förhandsprövning eller kvalificerat vittne. Till denna grupp hörde bl. a. De vanföras riksförbund. Enligt förbundets mening borde det räcka med att vederbörande väljare själv intygade på heder och samvete att han på grund av sjukdom, invaliditet eller ålderdomssvagheter var förhindrad att infinna sig i vallokalen. Det vittne, som enligt utredningens förslag förutsatts skola medverka vid valsedelsförsändelsens anordnande, borde enligt förbundet kunna bestyrka uppgiftens riktighet.

I ett yttrande, avgivet av magistraten i Södertälje, som ställde sig avvi-

sande till det av utredningen framlagda principförslaget, utvecklades närmare hur ett förfarande med valedelsförsändelse utan vare sig förhandsprövning eller medverkan av kvalificerat vittne kunde tänkas utformat; magistraten gjorde gällande, att endast ett på så sätt förenklat valedelsförsändelseinstitut kunde få någon större praktisk betydelse för svårt sjuka och gamla personer. Magistraten framhöll att, i den mån det numera förekom att personer, som på grund av sjukdom eller ålder var så svårt handikappade att de icke ens med hjälp kunde personligen inställa sig i vallokalen, vårdades privat, det i allmänhet torde kunna förutsättas att en eller flera nära anhöriga eller vänner eller personer, för vilka den sjuke eljest hade förtroende, biträdde vid vården. Detta förhållande måste — liksom förhållandet mellan äkta makar — i regel medföra ett visst skydd mot att den sjuke utsattes för obehörig påverkan från vårdarens sida. Magistraten kunde därför ej finna något avgörande hinder mot att för dessa gamla och sjuka gavs möjlighet att begagna valedelsförsändelse i princip anordnad efter en linje, som ungefär motsvarade vad nu gäller för äkta makar. En tänkbar anordning för att begränsa förfarandet till de avsedda fallen och i övrigt undvika missbruk vore att den röstberättigade ålades att på ytterkuvertet teckna — jämte förklaring att han i enrum inlagt valedel i innerkuvertet och tillslutit detta — försäkran på heder och samvete att han led av sådan, närmare angiven sjukdom eller svaghet att han icke kunde inställa sig i vallokalen. Lämpligen borde vidare — enligt magistratens mening — dels en med den sjuke samboende eller annan vårdare dels ett utomstående vittne på ytterkuvertet intyga riktigheten av den sjukas uppgifter. Försändelsen skulle därefter enligt magistratens tanke framlämnas till valförrättaren av vårdaren. Liknande tankegångar framfördes även av magistraten i Malmö, som ansåg att systemet med valedelsförsändelse skulle praktiskt och smidigt kunna genomföras, om såväl förhandsprövningen som kravet på kvalificerat vittne slopades. I princip skulle röstning med valedelsförsändelse enligt magistratens mening endast medges den, vilkens hälsotillstånd utgjorde ett bestämt hinder för inställelse vid valförrättningen. Det skulle därvid vara fullt tillräckligt att detta hinder styrktes på det sätt att försändelsen, då den på valdagen överlämnades till valnämnden, var åtföljd av ett enligt fastställt formulär utfärdat intyg av läkare.

Valutredningens nu aktuella förslag. I ett den 30 september 1963 avgivet slutbetänkande, benämnt »Några valfrågor» (SOU 1963: 54), har valutredningen¹ slutfört sin behandling av frågan om sjukas, invaliders och åldringars deltagande i allmänna val. Utredningen uppger sig i betänkandet ha kommit till uppfattningen att systemet med valedelsförsändelse är att föredra, när det gäller att underlätta denna väljarkategoriens valdeltagande. U t-

¹ Ledamöter i utredningen har varit regeringsrådet B. Hjern, ordförande, redaktören J. Braconier, organisationschefen C. H. Brolin, sekreteraren S. H. E. Lundgren och förbundssekreteraren C. E. R. Moberg.

redningen förordar, att i vallagstiftningen göres en påbyggnad på det redan förefintliga institutet valsedelsförsändelse, f. n. tillämpat endast på äkta makar. Denna påbyggnad bör enligt utredningen så nära som möjligt ansluta sig till systemet med äktamakeförsändelse. Endast sådana avvikelser anses böra stadgas, som är direkt motiverade av att det här gäller en alldeles speciell grupp av väljare eller som betingas av valsäkerhetsskäl.

Enligt utredningens mening bör förmånen att få begagna den nya metoden att rösta genom valsedelsförsändelse tillkomma personer, vilka på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögna att personligen inställa sig i vallokalen i sitt valdistrikt. Under intryck av vad som förekommit under remissbehandlingen av utredningens år 1961 framlagda principförslag anser utredningen sig numera böra fränfalla kravet på förhandsprövning. Det bör enligt utredningens mening vara till fyllest att väljaren på det ytterkuvert, som avses skola komma till användning vid röstningen, tecknar en på heder och samvete avgiven försäkran att han på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder, icke kan inställa sig i vallokalen. En sådan förenkling anser utredningen vara ägnad att medföra att det föreslagna systemet verkligen kommer till användning.

I betänkandet framhålles, att det naturligtvis föreligger en viss fara för missbruk om på nu angivet sätt överlämnas åt väljaren själv att avgöra, huruvida han är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse. Denna risk torde enligt utredningen emellertid väsentligen kunna elimineras genom att väljarens förenämnda försäkran vitsordas av vittne. Med hänsyn till vad som framkommit under remissbehandlingen av 1961 års principförslag anser sig utredningen ej längre böra fasthålla vid att vittne skall vara av visst kvalificerat slag. Utredningen anser emellertid — i likhet med magistraten i Södertälje — att vid valsedelsförsändelsens anordnande två vittnen bör medverka. Det ena vittnet (vittne nr 1) bör vara antingen någon nära släkting till väljaren — barn, barnbarn, fader, moder eller syskon — eller någon, som utan att vara på nu angivet sätt befryndad med väljaren, är dennes vårdare. Att ytterligare ett vittne (vittne nr 2) bör medverka förestavas enligt utredningens mening av att väljaren kan länkas stå under visst inflytande av den såsom vittne nr 1 anlidade anförväntan eller vårdaren. Beträffande vittne nr 2 bör enligt utredningens mening gälla samma regler som gäller för vittne vid äktamakeröstning.

Lämpligen bör enligt utredningen som vittnen ej få anlitas personer under 15 år. Sistnämnda inskränkning föreslås även gälla vittnen vid äktamakeförsändelsers anordnande.

Enligt den av valutredningen sålunda skisserade ordningen skulle tillvägagångssättet vid valsedelsförsändelsens anordnande bli följande. Den sjuke skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluta detta. I närvaro av de båda vittnena skall han

inlägga innerkuvertet i ett ytterkuvert, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En på ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått jämte på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom etc. är oförmögen att inställa sig i vallokalen skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. De båda vittnena skall på ytterkuvertet intyga dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för dem dels att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring jämte försäkran. Det skall av ytterkuvertet framgå beträffande det ena vittnet (vittne nr 1), på vad sätt vittnet är släkt med väljaren eller att vittnet är väljarens vårdare. Ytterkuvertet bör innehålla upplysning om att det andra vittnet (vittne nr 2) icke får vara väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Ytterkuvertet bör enligt utredningen över huvud taget utformas så överskådligt, att vid valsedelsförsändelsens överlämnande till ordföranden denne lätt kan kontrollera att allt är i sin ordning.

Valsedelsförsändelsen bör enligt utredningens mening överlämnas av den person, vilken i egenskap av släkting eller vårdare anlåtats som vittne (vittne nr 1). Ordföranden bör — framhåller utredningen — vara oförhindrad att i tveksamma fall genom frågor till avlämnaren söka skapa sig klarhet beträffande de förhållanden som sammanhänger med valsedelsförsändelsens anordnande och avlämnande. Han bör emellertid därvid förfara med takt och försiktighet; inkvisitoriska förhör med person, som avlämnar försändelse av nu avsett slag, får enligt utredningen under inga förhållanden förekomma.

Valutredningen förutsätter att ytterkuvertets utformning blir sådan att väljaren och övriga agerande på ett lättfattligt sätt får anvisning om vad de har att iakttaga vid valsedelsförsändelsens anordnande.

Kuverten till de ifrågakvarande valsedelsförsändelserna bör enligt utredningen — liksom fallet är med kuverten till äktamakeförsändelserna — gratis tillhandahållas de politiska partier, som är representerade i riksdagen.

Valutredningen föreslår att för reformens genomförande ändringar vidtages i 62—64 §§, 74 § och 96 § ValL samt i 28—30 §§, 39 § och 60 § KVL. Utdrag av de i betänkandet framlagda förslagen till ändringar i ValL och KVL torde såvitt avser nyssnämnda paragrafer få fogas till detta protokoll såsom *bilaga*.

Utredningens betänkande är icke enhälligt. En av utredningens ledamöter, organisationschefen C. H. Brolin, har i reservation förklarat sig icke kunna biträda förslaget om att genom valsedelsförsändelse lösa frågan om gamla och sjuka väljares rösträttsutövning. Frågan bör enligt reservantens mening i stället lösas genom att införa ett system med ambulerande röstmottagare, dock något förändrat jämfört med utredningens alternativa principförslag av år 1961.

Remissyttrandena. Över valutredningens nu aktuella förslag har efter remiss yttranden avgivits av poststyrelsen, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, De vanföras riksförbund och Sveriges folkpensionärers riksförbund. Vidare har yttrande inkommit från Sveriges husmodersförningars riksförbund. Överståthållarämbetet och länsstyrelserna har överlämnat yttranden från ett femtiotal kommunala organ. Vid statistiska centralbyråns yttrande har fogats en av byrådirektören Folke Lublin upprättad promemoria.

Utredningsförslaget har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande antalet remissorgan. Yttranden i avstyrkande riktning föreligger endast från *länsstyrelserna i Kristianstads, Örebro och Väster-norrlands län, magistraterna i Västerås, Falun och Gävle samt kommunalborgmästarna i Lidköping och Tidholm.*

I flera remissvar understrykes behovet av en reform för att bättre tillgodose sjukas, invaliders och åldringars möjligheter att utöva sin rösträtt. *Sveriges folkpensionärers riksförbund* konstaterar i sitt yttrande att valdeltagandet i de högre åldersklasserna varit betydligt lägre än i andra väljargrupper. Detta förhållande uppges till en icke ringa del haft sin orsak i de svårigheter, som förelegat för de ålderstigna väljarna att avlämna sin valsedel. Sjukdom och ålderdomssvaghet har försvårat och i många fall gjort det omöjligt för dessa väljare att komma till vallokalen, trots att åtgärder vidtagits både från kommuners och politiska partiers sida för att underlätta detta. Allt vad som kan göras för att underlätta valdeltagandet för dessa väljare hälsas med största tillfredsställelse av riksförbundet. Enligt vad som framhålles har det för många av ifrågakommande väljare, som deltagit i alla tidigare val, varit en svår psykisk belastning att icke kunna fullfölja denna sin medborgerliga rättighet på ålderdomen eller när sjukdom inträffat. Några remissorgan, bl. a. *länsstyrelsen i Stockholms län*, betonas önskvärdheten av att man så snart som möjligt åstadkommer förbättrade möjligheter för ifrågakommande väljarkategorier att utöva sin rösträtt.

Det av utredningen förordade systemet med valsedel föresändelse anses av de tillstyrkande remissorganen utgöra en ändamålsenlig och tillfredsställande lösning för att underlätta de berörda väljargruppernas rösträttsutövning. Många av dessa remissorgan, så t. ex. *länsstyrelserna i Stockholms och Kronobergs län*, framhåller i sina yttranden att det föreslagna systemet är enkelt och lätthanterligt och därför kan beräknas få praktisk betydelse samtidigt som det uppfyller rimliga anspråk på säkerhet och på skydd för valhemligheten.

Bland de tillstyrkande remissorganen är även sådana, vilka i sina yttran-

den över valutredningens år 1961 framlagda principförslag ställt sig avvissande eller tveksamma till ett system med valsedelsförsändelse för de sjuka och de med dem jämställda grupperna. Så t. ex. har *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, Svenska landstingsförbundet samt magistraten i Östersund*, vilka samtliga i tidigare yttranden intagit en mera negativ hållning till systemet med valsedelsförsändelse såsom en lösning för berörda väljargrupper, numera förklarat sig vilja godtaga ett dylikt system, utformat på det sätt valutredningen förordat i sitt sista betänkande. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser sålunda det föreslagna systemet ägnat att medföra förenklingar och vara att föredraga framför tidigare av valutredningen presenterade möjliga lösningar. *Länsstyrelsen i Malmöhus län*, som invänt mot de tidigare principförslagen att de innefattade komplicerade och tungrodda anordningar, finner det nu framlagda förslaget icke ge anledning till några dylika anmärkningar. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* betonar att det aktuella förslaget endast innebär en påbyggnad av systemet med äktamakeförsändelse, vilket enligt länsstyrelsens mening fungerat tillfredsställande. För länsstyrelsen förefaller det föreslagna systemet smidigare och enklare än ett system med ambulerande röstmottagare, vilket förutsätter förhandsanmälan om valdeltagande ehuru utan garanti för möjlighet till rösträttsutövning. Med ambulerande röstmottagning skulle, framhåller länsstyrelsen, svårighet uppstå för röstmottagare att hinna med att samla upp valsedlar, särskilt från avlägset boende om förfarandet endast skulle äga rum på valdagen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att man för att tillgodose önskemålet om en förbättring av de sjukas möjligheter till rösträttsutövning bör eftersträva ett system, som är så enkelt och lätthanterligt att det verkligen kan få någon större praktisk betydelse för nämnda personer. Mot ambulerande röstmottagning finner styrelsen kunna invändas att ett sådant system blir tungrott och omständligt och även ur organisatorisk synpunkt svårbehandlat. Ett system med valsedelsförsändelse, på sätt utredningen nu föreslagit, anser länsstyrelsen däremot fylla kravet på enkelhet. Det framhålles att den föreslagna lösningen innebär en påbyggnad av systemet med äktamakeförsändelse, som under den tid det varit i bruk visat sig fungera tillfredsställande. *Länsstyrelsen i Västerbottens län*, som tidigare förordat ett system med ambulerande röstmottagning, anser sig med anledning av de överväganden, som valutredningen redovisat i sitt sista betänkande, böra frångå sin förut uttalade mening. Det av utredningen förordade systemet med valsedelsförsändelse synes i sin föreslagna utformning vara tämligen enkelt att tillämpa och därigenom ägnat att underlätta valdeltagandet för berörda väljarkategori. Även organisatoriska och kostnadsmässiga skäl talar enligt länsstyrelsen för den föreslagna lösningen.

I de avstyrkande yttrandena framhålles helt allmänt att riskerna för obehörig påverkan blir alltför stora med det förordade syste-

met och att det saknas tillräckliga garantier mot missbruk av möjligheten att rösta på det föreslagna sättet. Alternativet med ambulerande röstmottagare anses överlag i dessa yttranden vara att föredraga av valsäkerhetsskäl. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* finner sålunda det framlagda förslaget vara ur valsäkerhetssynpunkt sämre än principförslaget. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* förklarar sig sakna anledning att frågå sitt i tidigare sammanhang givna förord för ett system med ambulerande röstmottagning, särskilt som utredningen tänkt sig en förenkling av förfarandet vid valsedelsförsändelserna i förhållande till principförslaget av år 1961. *Magistraterna i Västerås* och *Falun* framhåller att ett system med ambulerande röstmottagning är lämpligare och erbjuder den största tryggheten ur valsäkerhetssynpunkt. *Magistraten i Gävle* och *kommunalborgmästaren i Lidköping*, vilka i sina yttranden likaledes avstyrkt det aktuella förslaget, anser det förefintliga systemet med äktamakeförsändelser icke böra tjäna som förebild, då det gäller att lösa de sjukas röstningssvårigheter. *Magistraten* framhåller att det vid röstning genom äktamakeförsändelse ej är fråga om prövning av hinder för inställelse och att riskerna för obehörig påverkan vid sådan röstning torde vara små. *Kommunalborgmästaren* å sin sida anser redan systemet med äktamakeförsändelse innebära frestelser till missbruk och tillhandahållandet av på förhand bevittnade ytterkuvert uppges säkerligen icke vara en ovanlig företeelse vid sådan röstning.

För *länsstyrelsen i Örebro län* synes det nu framlagda förslaget till ett system med valsedelsförsändelse jämfört med det tidigare innebära en viss förbättring i det avseendet att två vittnen, varav det ena skall vara nära släkting eller vårdare, skall medverka. Om det skulle visa sig att ett system med ambulerande röstmottagning icke kan läggas till grund för lagstiftning vill länsstyrelsen, om ock med tvekan, icke motsätta sig det nu framlagda systemet med valsedelsförsändelser.

En del remissorgan har i sina yttranden närmare uppehållit sig vid de skiljaktigheter, som föreligger mellan det aktuella förslaget och det tidigare framlagda principförslaget i fråga om valsedelsförsändelseinstitutets utformning. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* konstaterar med tillfredsställelse att kravet på förhandsprövning såsom förutsättning för deltagande genom valsedelsförsändelse slopats i det aktuella förslaget. Länsstyrelsen påpekar att valutredningen i syfte att ytterligare inom rättssäkerhetens gränser förenkla förfarandet numera även frånträtt sitt tidigare förslag om att rösträtten i avsedda fall skulle utövas inför särskilt kvalificerade vittnen. En ordning med kvalificerade vittnen, som länsstyrelsen uppger sig tidigare ha biträtt, är enligt länsstyrelsen givetvis förenad med vissa olägenheter och kan motverka syftet med reformen att underlätta valdeltagandet för vissa väljare. Systemet med två vittnen, som nu föreslagits av utredningen, tillgodoser enligt länsstyrelsens mening knappast

heller kravet på önskvärd enkelhet men torde vara att föredraga, helst som det får anses innebära ett visst skydd mot att ifrågavarande kategorier väljare utsättes för obehörig påverkan. Länsstyrelsen anser sig sålunda kunna tillstyrka förslaget. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* anser sig numera med hänsyn till vad utredningen anfört kunna fråntråda kravet på kvalificerat vittne och har icke något att erinra mot att valedelsförsändelse anordnas under medverkan av två vittnen. *Svenska stadsförbundet* förordar likaledes att kraven på förhandsprövning och kvalificerat vittne slopas såsom villkor för utnyttjande av valedelsförsändelseinstitutet. Förbundet anser det till fyllest att väljaren tecknar en försäkran på heder och samvete och att valedelsförsändelsens anordnande sker under medverkan av två vittnen. Ett system efter dessa riktlinjer synes förbundet vara betryggande från valsäkerhetssynpunkt och måste även i den praktiska tillämpningen vara mera lätthanterligt än ett förfarande med förhandsprövning och kvalificerat vittne. *Länsstyrelsen i Hallands län* finner däremot förenklingarna i det aktuella förslaget ha drivits så långt att det kan ifrågasättas om icke säkerheten i alltför hög grad kommer att bli lidande härpå.

Frågan om det föreslagna systemet erbjuder tillräckliga garantier mot obehörig påverkan vid rösträttsutövningen behandlas i åtskilliga remissyttranden.

Flera tillstyrkande myndigheter, bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län*, anser garantierna för att röstningen tillgått på tillbörligt sätt vara väl så stora med det föreslagna systemet som med ambulerande röstmottagning.

En del remissorgan, som likaledes tillstyrkt förslaget, håller det dock för troligt att risken för obehörig påverkan är större vid förfarandet med valedelsförsändelse. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* anser skillnaden icke vara så stor att man därför skulle anse sig förhindrad att antaga det för de röstande mest smidiga systemet. En viss risk för obehörig påverkan och kanske även missbruk kan enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* visserligen icke uteslutas. Denna risk anser länsstyrelsen emellertid väsentligt elimineras genom föreskriften om att två vittnen skall medverka vid anordnandet av ifrågavarande valedelsförsändelser, till vilka särskilda kuvert skall tillhandahållas. Med hänsyn härtill och till angelägenheten av att frågan om de gamla och sjuka väljarnas rösträttsutövning snarast löses uppger sig länsstyrelsen icke ha något att erinra mot det nu framlagda förslaget. Om än risken för obehörig påverkan skulle vara något större med ett system med valedelsförsändelse än med ambulerande röstmottagning anser *länsstyrelsen i Västerbottens län* dock fördelarna i förslaget överväga de med systemet förenade nackdelarna. Länsstyrelsen säger sig därför vilja tillstyrka förslaget. Ej heller *socialstyrelsen* finner det föreslagna förfarandet innebära fullgod säkerhet för att väljaren icke kommer att utsättas för obehörig påverkan. Enligt styrelsen torde det emellertid vara praktiskt taget omöjligt att finna ett valförfarande för nämnda grupper, som ger en i

alla avseenden fullgod sådan säkerhet, särskilt som man samtidigt måste försöka tillgodose kravet på enkelhet i förfarandet. Förslaget uppges innebära en kompromiss mellan dessa båda synpunkter. Kompromissen har å sin sida enligt styrelsen medfört att invändningar kan riktas mot förslaget både för bristande garantier mot obehörig påverkan och för bristande enkelhet. Socialstyrelsen anser emellertid att utredningen kommit fram till en rimlig lösning av frågan och tillstyrker därför en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. *Skånska drätselkammarförbundet* anser en ordning med ambulerande röstmottagning vara att föredraga ur rättssäkerhetssynpunkt men finner de av utredningen redovisade skälen för ett system med valsedelsförsändelse så starka att detta system likväl bör accepteras.

I de avstyrkande yttrandena anses genomgående förslaget ge anledning till betänkligheter ur valsäkerhetssynpunkt. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* understryker sålunda att det med förslaget blir den röstberättigade själv, som avgör om han är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse. En dylik ordning är enligt länsstyrelsen icke tillrådlig. Man bör, anför länsstyrelsen, vid frågans lösning fasthålla vid grundsatsen, att rösträtten skall utövas av vederbörande personligen inför i lag angiven röstmottagare. Endast på så sätt vinnes enligt länsstyrelsen säkerhet att den röstande verkligen är den han uppger sig vara och skapas tillräckliga garantier mot obehörig påverkan av hans vilja. *Kommunalborgmästaren i Lidköping* påpekar att personer, som av olika anledningar är försvagade, lättare kan bli föremål för obehörig påverkan vid rösträttsutövning. Ett genomförande av utredningsförslaget skulle enligt kommunalborgmästaren innebära ökade risker för sådan påverkan.

Länsstyrelsen i Kristianstads län samt *magistraterna i Västerås och Gävle*, vilka samtliga avstyrkt förslaget, betonar i sina yttranden att det föreslagna systemet kan ge anledning till missbruk, särskilt som begreppet »sjukdom» kan ges olika tolkning och den föreslagna metoden i praktiken icke förutsätter någon kontroll. *Magistraten i Gävle* finner risk föreligga för att personer, som ej är förhindrade att inställa sig i vallokalen, av lättja eller bekvämlighet kommer att rösta genom valsedelsförsändelse under föregivande av sjukdom, med eller utan vilseledande av vittnena. *Magistraten i Västerås* befarar att även förkylningar och lättare åkommor kan komma att betraktas som sjukdom i den föreslagna författningens mening, vilket enligt magistraten väl icke torde vara avsikten.

Några remissorgan, bl. a. *länsstyrelsen i Gävleborgs län* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, bedömer dock risken för missbruk som lämpligen liten. Enligt riksförbundet torde väljarens av vittne vitsordade försäkran fylla de anspråk man här kan uppställa. *Svenska kommunförbundet* anser för sin del tillräckliga garantier mot missbruk ligga däri att det ena vittnet skall vara antingen någon nära släkting till väljaren eller

någon som är väljarens vårdare och att det är detta vittne som skall avlämna valedelsförsändelsen vid valförrättningen.

I en del remissyttranden göres vissa uttalanden rörande effekten av det föreslagna systemet med valedelsförsändelse. *Poststyrelsen* betonar att av de alternativa metoder till en lösning av frågan, som tidigare diskuterats, den förordade metoden torde vara den, som kan tänkas komma till vidsträcktare användning och som möjligen skulle kunna reducera behovet av tillfälliga postanstalter på sjukhus. *Svenska landstingsförbundet* anser dock att man icke bör räkna med att det föreslagna systemet i någon väsentligare grad minskar behovet av särskilda postanstalter å sjukhus på valdagen. Med hänsyn till såväl patienterna som personalen torde det enligt förbundets uppfattning vara nödvändigt att de särskilda postanstalterna bibehållas vid större och medelstora sjukhus medan man möjligen skulle kunna något höja den nuvarande undre gränsen för inrättande av sådan anstalt.

Kommunalborgmästaren i Tidaholm, som avstyrkt förslaget, finner systemet med valedelsförsändelse icke kunna erbjuda fullgoda möjligheter till rösträttsutövning. Åtskilliga gamla och sjuka uppges sålunda icke komma att med detta system få möjlighet till valdeltagande. Härvid åsyftas bl. a. sådana gamla och sjuka, vilka vårdas på annan ort än den där de är röstberättigade. Om systemet med ambulerande röstmottagning kommer till stånd anses missförhållandet kunna undanröjas, enär möjlighet föreligger att anordna detta system så, att väljaren får rösta vid ambulerande röstmottagning, oberoende av om han vistas inom sitt eget valdistrikt eller ej.

De vanföras riksförbund framför i sitt tillstyrkande yttrande tanken på en utsträckning av det föreslagna systemets tillämpningsområde. Även om valhandlingen förenklas för dem, som har mer väsentliga rörelsehandikapp, finns det enligt förbundet många invalidiserade med smärre rörelsebegränsningar, som på grund av långa avstånd till vallokalen bör få sitt valdeltagande underlättat. Förbundet ifrågasätter om icke jämväl dessa i stor utsträckning bör äga rätt att använda sig av det föreslagna förfarandet med valedelsförsändelse. Kombinerat med de långa reseavstånden kan, framhålls det, invaliditeten bli ett så svårt hinder att deltagandet i valen försvåras i så hög grad som avses för användandet av valedelsförsändelse.

De av utredningen förordade reglerna för valedelsförsändelses anordnande har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de remissorgan, som i princip godtagit ett system med sådana försändelser för de sjuka och de med dem jämställda väljargrupperna. På en del håll ställer man sig dock kritisk till den utformning bestämmelserna om vittnen erhållit i förslaget.

I *statistiska centralbyråns* promemoria utvecklas mera ingående vissa synpunkter på de föreslagna vittnesbestämmelserna. I promemorian anföres följande.

Mot dessa bestämmelser kan man först och främst anföra, att det endast torde vara i små valdistrikt, där valförrättarna känner till de flesta inom distriktet, som en något så när effektiv kontroll kan ske att vittnena uppfyller villkoren. I städerna torde kontroll i regel vara utesluten. Vidare kan nämnas, att de stränga fordringarna på vittne nr 1 gör, att i många fall röstning är utesluten, om inte bestämmelserna tolkas mer liberalt än som kan anses vara riktigt. Att en person varken har barn, barnbarn, föräldrar eller syskon är ju inte ovanligt (många ogifta åldringar hör till denna kategori), och minst lika vanligt torde vara att dylika släktingar visserligen finns men vistas på annan ort. Valsedelsförsändelse kan ju då inte avlämnas, om inte en vårdare är vittne nr 1. Men vad är en »vårdare»? Hur många gamla och invalidiserade kan inte klara sig själva och utföra sina dagliga sysslor ensamma utan att för den skull ha så lätt att bege sig till en vallokal. Det kan också vara fråga om en tillfällig sjukdom, som gör att vederbörande inte kan bege sig ut på valdagen, och någon vårdare behöver ju då inte finnas.

Meningen med bestämmelserna om vittne nr 1 torde vara, att det bör vara en person, som motsvarar maken vid äktamakeförsändelse, och icke en främmande person, som kan tänkas fara omkring och samla röster, men därför är det icke nödvändigt med den stränga begränsningen av de personkategorier, som godkänns som vittne nr 1, särskilt som den noggranna specificeringen av vilka släktskapsförhållanden som godtas motvägs av den synnerligen vaga innebörden av den andra godkända kategorien, nämligen »vårdare». Enklast torde vara att formuleringen ändrades till att vittne nr 1 skall vara släkt med väljaren eller personligen känna väljaren väl.

Vidare kan förmodas, att de tämligen invecklade reglerna rörande vilka personer som godtas som vittne nr 1 och som vittne nr 2 kan vara svåra att förstå både för väljare och vittnen. De flesta personer är vana vid att när det på en handling behövs två vittnen, godtas vilka personer som helst utom sådana som är nära släkt. Men att då förstå att i detta fall det ena vittnet måste vara nära släkt (eller vårdare) medan det andra inte får vara nära släkt, är inte så lätt för många. Inte heller kanske alla tänker på att vittne nr 1 måste överlämna försändelsen. Detta är ju en av de få bestämmelser som verkligen kan kontrolleras. Om vittne nr 2 infinner sig för att avlämna försändelsen och avvisas, kanske han måste söka reda på vittne nr 1 och överlämna försändelsen till denne, som sedan i sin tur måste bege sig till vallokalen, om detta medhinner innan den stängs.

Det torde därför vara mest konsekvent att endast vittne nr 2 (som motsvarar det enda vittnet vid äktamakeförsändelse) kallas för vittne. Denne bör ju vara en främmande person, såsom man är van vid att vittnen bör vara. Vittne nr 1 är inget verkligt vittne (han är jävig); han kan kallas t. ex. »avlämnare», »ombud» eller helt enkelt »bud», såsom man numera är van vid, sedan postverket ersatt bevittningen med uppgift om namn på »budet». På försändelsen kan då finnas en särskild plats för vittnets namnteckning och en annan plats för budets namnteckning.

Man kan ju anse, att det inte är nödvändigt att medge att make får vara vittne nr 1 (bud), eftersom röstning i sådana fall kan ske med äktamakeförsändelse. Det kan dock vara önskvärt att make godtas som vittne nr 1, eftersom det kan tänkas att i en del fall endast kuvert för sjuka och åldringar finns tillgängligt men icke kuvert för äkta make.

Några remissorgan finner för sin del att endast ett vittne, som är ojävigt, bör medverka vid vasedelsförsändelsens anordnande. Enligt *länsstyrelsen i Västmanlands län* undviks härigenom en komplikation vid förfarandet, som kan föranleda osäkerhet hos valmyndigheterna, ytterligare kassationsanledningar vid sammanräkningsproceduren osv. En utvidgad tillämpning av det redan existerande institutet äktamakeförsändelse utan någon extra påbyggnad ter sig enligt länsstyrelsens uppfattning mest naturlig och komplikationsfri. Vasedelsförsändelsen bör enligt länsstyrelsen kunna avlämnas hos valförrättaren av den person, som den sjuke vidtalat att i detta avseende vara honom behjälplig. Eventuellt anses det kravet kunna ställas på röstavlämnaren, att denne är röstberättigad i väljarens valdistrikt. Vistas väljaren på vårdanstalt av något slag, där särskild poströstning ej finnes anordnad, torde enligt länsstyrelsen merendels vasedelsförsändelsen kunna befordras till valförrättaren genom anstaltens försorg. Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner det föreslagna systemet med två vittnen med olika kvalifikationer alltför invecklat. Länsstyrelsen anser det böra övervägas om man inte i stället i fråga om de formella vittnesföreskrifterna borde tillämpa samma förfarande som vid vasedelsförsändelse för äkta make, varvid man kunde tänka sig att avlämnandet fick ske antingen genom vittnet eller genom någon väljaren närstående. *De vanföras riksförbund* anför liknande synpunkter.

Från några håll, där man i princip godtagit den föreslagna ordningen med två vittnen, förordas en utvidgning av den krets, ur vilken vittne nr 1 kan tagas. Enligt vad som frambålles kan det förekomma att väljare saknar såväl nära släkting som vårdare i egentlig mening. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* föreslår av nu nämnda skäl att särskilda, av valnämnden förordnade personer skall finnas att tillgå såsom vittnen och röstavlämnare. Samma förslag framföres av *kommunalborgmästaren i Tidaholm*. *Sveriges folkpensionärers riksorganisation* finner det för sin del angeläget att den röstberättigade själv äger ange, vem i bekantskapskretsen som kan anses stå i sådant personligt förhållande till den röstberättigade att han kan godkännas såsom vittne nr 1.

Socialstyrelsen och magistraten i Västerås anmärker att utredningen icke närmare beskrivit vilka personer som skall innefattas i begreppet vårdare och i denna egenskap kunna tjänstgöra såsom vittne nr 1. Socialstyrelsen anför.

Socialstyrelsen känner icke till att begreppet vårdare i lagstiftning eller annat sammanhang blivit särskilt definierat. Däremot finnes i 9 § tredje stycket kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 386) med tillämpningsföreskrifter till sjukreseförordningen en uppräknig av de kategorier som vid tillämpningen av nämnda kungörelse skall räknas som vårdare. Socialstyrelsen finner det emellertid angeläget att begreppet i någon mån belyses i en kommande proposition i ämnet. Inom begreppet vårdare i nu förevarande samman-

hang bör självklart falla vårdpersonal som är anställd vid olika vårdinrättningar eller inom den öppna vården, t. ex. den sociala hemhjälpen, i den mån vederbörande vårdare har någon del i skötseln av väljaren i fråga. Många gamla eller invaliderade människor klarar sig emellertid själva och utför sina dagliga sysslor i hemmet utan att trots detta ha så lätt att bege sig till en vallokal. Några kan ju också av tillfällig sjukdom vara förhindrade att uppsöka vallokal på valdagen. I den mån dessa personer icke kan rösta genom äktamakeförsändelse uppkommer frågan vem som skall räknas som deras vårdare. I sådana fall bör som vårdare kunna räknas granne eller annan som, om än tillfälligtvis, ser till vederbörande väljare. Det torde icke vara möjligt att lämna någon entydig definition på begreppet vårdare, men enligt socialstyrelsens mening måste begreppet ges en vidsträckt tolkning för att det föreslagna förfarandet skall kunna tillämpas i önskvärd utsträckning. Skyddet mot att institutet valedelsförsändelse skall användas i icke avsedd omfattning får främst sökas i föreskriften, att väljaren på ytterkuvertet skall teckna en på heder och samvete avgiven förklaring, att han uppfyller rekvisiten för röstning genom valedelsförsändelse samt att denna försäkran skall vitsordas av vittnena.

Svenska stadsförbundet förklarar, att förbundet förutsätter att av personalen på ålderdomshem endast den tjänstgörande föreståndaren i förevarande sammanhang godtages såsom vårdare.

Vad särskilt angår vittne nr 2 ifrågasättes av några remissorgan om icke krav bör uppställas på att detta vittne besitter vissa kvalifikationer. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* finner syftet med vittne nr 2, nämligen att förebygga att väljaren påverkas av den såsom vittne nr 1 anlitate anförvanten eller vårdaren, icke kan uppnås på ett tillräckligt effektivt sätt genom den föreslagna ordningen, särskilt som åldersgränsen för vittne nr 2 satts så låg som 15 år. En utväg att i ifrågavarande avseende uppnå större trygghet synes enligt länsstyrelsen vara att kräva att vittne nr 2 skall vara kvalificerat. Några större praktiska olägenheter av en sådan anordning anser länsstyrelsen inte behöva uppkomma, därest den krets, inom vilken dessa vittnen får tagas, göres tillräckligt vid. *Magistraten i Gävle* anser att vittne nr 2 bör vara ämbets- eller tjänsteman eller nämndeman eller av valnämnden i distriktet förordnad person samt att valnämnden bör åläggas att förordna lämpligt antal vittnen.

Socialstyrelsen anser vittnesbestämmelserna böra kompletteras med en föreskrift om att vittne nr 2 ej får stå i beroende ställning till vittne nr 1. En sådan föreskrift uppges främst ha betydelse för röstningen på ålderdomshem och andra vårdanstalter men kan, framhåller styrelsen, naturligtvis medföra vissa svårigheter, när det gäller att i alla lägen få tag i ett vittne nr 2. Styrelsen finner det emellertid angeläget att man på angivet sätt förebygger misstankar om att personalen vid ålderdomshem och andra anstalter samarbetar i syfte att obehörigen påverka väljarna.

När det gäller frågan om vittnenas ålder framhåller *länsstyrelsen i Hal-*

lands län att endast personer, vilka själva är röstberättigade, bör godtagas såsom vittnen men att åldersgränsen av praktiska skäl dock kan sättas till lägst 18 år.

Länsstyrelsen i Stockholms län och magistraten i Södertälje, som tillstyrkt den föreslagna ordningen, ifrågasätter om icke den röstberättigade bör ha rätt att anlita biträde vid valsedelsförsändelsens iordningställande. När det gäller röstning av sjuka och gamla är det — framhålles det — säkerligen ej sällsynt att väljarna av sin sjukdom eller ålder är så svårt invalidiserad, att han icke utan hjälp kan vidtaga samtliga för valsedelsförsändelsens anordnande föreskrivna åtgärder. Väljare som i vanlig ordning inställer sig i vallokalen äger, om han på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avge sin röst, anlita biträde vid röstningen. Detta medgivande bör enligt nämnda remissorgan gälla även vid röstning av hemmavarande sjuka och åldringar.

Sveriges folkpensionärers riksorganisation framhåller i detta sammanhang att den som är intagen på vård- eller sjukhem eller inneboende på ålderdomshem i många fall kan komma i beroende ställning till föreståndaren samt att det därför är viktigt att de politiska partierna beredes möjlighet att få kontakt med dessa väljare och få rätt, om väljaren så önskar, att biträda vid valsedelsförsändelsens upprättande.

Utredningens förslag om att valsedelsförsändelsen endast skall kunna avlämnas av vittne nr 1 anser *länsstyrelsen i Kronobergs län* icke vara tillfredsställande. Länsstyrelsen föreslår att valsedelsförsändelsen skall få avlämnas även av vittne nr 2.

Socialstyrelsen erinrar i sitt yttrande om att det numera förekommer allt oftare att kommuner samarbetar om ålderdomshem. Detta medför, att det blir allt vanligare att personer, som är intagna på ålderdomshem, är mantalsskrivna i annan kommun än den, där ålderdomshemmet är beläget. Om röstning skall ske genom vårdare, medför detta den olägenheten, att vårdaren i vissa fall måste färdas till annan kommun för att där framlämna valsedelsförsändelsen. Dessa olägenheter skulle, framhåller styrelsen, kunna undanröjas genom att möjlighet skapas för vittne nr 1 att avlämna valsedelsförsändelse på postanstalt. Såvitt socialstyrelsen nu kan bedöma torde olägenheterna emellertid icke vara av större omfattning än att de kan avhjälpas genom praktiska lösningar såsom att vederbörande kommun ställer transportmedel till vårdarens förfogande. Socialstyrelsen anser därför att erfarenheten får visa huruvida någon utvidgning av möjligheterna till poströstning bör komma till stånd. *Poststyrelsen* finner det för sin del synnerligen välgrundat att det föreslagna systemet med valsedelsförsändelse inte är avsett att användas i kombination med poströstning, vilket skulle göra det redan tämligen komplicerade poströstningsförfarandet alltför svårarbetat.

Skånska drätselkammareförbundet, som ställer sig kritisk mot att det

överlämnas åt väljaren att avgöra om han är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse, föreslår, att försändelsen vid avlämnandet skall vara åtföljd av intyg av t. ex. läkare eller distriktssköterska.

I några yttranden göres vissa uttalanden beträffande möjligheterna till kontroll av att väljaren äger rösta genom valsedelsförsändelse och att försändelsens anordnande skett på föreskrivet sätt. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att det inte av den föreslagna lagtexten framgår att ordföranden har befogenhet att genom frågor till den, som avlämnar valsedelsförsändelsen, skapa klarhet beträffande försändelsens anordnande och avlämnande. Länsstyrelsen anser, att ordföranden bör kunna utöva endast den formella granskning, som anges i den föreslagna lagtexten, och att det inte är lämpligt att ordföranden förhör sig om riktigheten av de på valsedelsförsändelsen tecknade intygen. *Länsstyrelsen i Kalmar län* påtalar, att ett förfarande med frågor till den som överlämnar valsedelsförsändelsen är otillfredsställande och kan antagas medföra komplikationer. Liknande synpunkter anföres av *valnämnden i Alunda distrikt*, *valnämnden i Tomelilla köpings första valdistrikt*, *drätselkammaren i Umeå* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*.

Svenska stadsförbundet framhåller i detta sammanhang att, i den mån den nya röstningsmetoden skulle komma att medföra missbruk, det är angeläget att de straffrättsliga bestämmelserna anpassas därefter.

I några yttranden har vissa detaljankningar gjorts.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter om de föreslagna vallagsbestämmelserna fått en med hänsyn till valsedelsförsändelseinstitutets praktikabilitet lämplig utformning. Om meningen är att väljaren på ytterkuvertet skall underteckna dels en förklaring (angående det frivilliga inläggandet av valsedeln i innerkuvertet m. m.) och dels en försäkran (angående sjukdomshinder eller vad därmed jämföras), finner länsstyrelsen förfaringssättet alltför omständligt. Det bör enligt länsstyrelsens uppfattning räcka med ett enda viljeuttalande, inrymmande såväl »förklaring» som »försäkran». *Kommunalnämnden i Täby köping* erinrar om att det i förslaget föreskrivits att ytterkuvertet skall »innehålla» en försäkran av väljaren. Innebörden av stadgandet torde enligt nämnden bättre komma till uttryck med en bestämmelse om att en »å ytterkuvertet anbragt» försäkran skall av väljaren egenhändigt undertecknas.

Länsstyrelsen i Gotlands län ifrågasätter om icke en redaktionell jämkning av de bestämmelser i 63 § ValL och 29 § KVL som reglerar vittnesjäven bör övervägas. Nämnda lagrum upptar en föreskrift om att såsom vittne ej må tagas bl. a. »barn till väljaren eller hans make». Av förarbetena till bestämmelsen (prop. 1956: 166 s. 19) framgår att barn, som härigenom uteslutes såsom vittne, är barn till väljaren eller till väljarens make. Hos länsstyrelsen gjorda förfrågningar visar emellertid att fall förekommit, där hos val-

förrättare och väljare rätt den uppfattningen att orden »hans make» syftar på ordet »barn».

Valnämnden i Tomelilla köpings första valdistrikt finner det lämpligt att kuverten för de skilda slagen av valedelsförsändelse får olika färg, så att de lättare kan åtskiljas av valförrättare och väljare.

Statistiska centralbyrån anser det önskvärt att ytterkuverten till valedelsförsändelserna, i varje fall under en övergångstid, göres till föremål för en statistisk bearbetning för att man skall få en uppfattning om hur reformen verkar. Centralbyrån föreslår därför att valförrättarna åläggas att insända dessa ytterkuvert till byrån.

Departementschefen. Frågan om att underlätta valdeltagandet för sjuka, invalider och åldringar har i olika etapper varit föremål för prövning av 1955 års valutredning. Utredningen har därvid funnit att en mera generell lösning av dessa väljares röstningsproblem i huvudsak kan erhållas endast genom att införa antingen ett system med ambulerande röstmottagning eller ett system med valedelsförsändelse, avsett för ifrågavarande väljarkategori. I sitt år 1963 avgivna slutbetänkande har utredningen stannat för att förorda ett system med valedelsförsändelse. Det alldeles övervägande antalet remissorgan, som yttrat sig i frågan, har också uttalat sig för en sådan lösning. I prop. 1964: 140 har även jag förordat ett system med valedelsförsändelse. Genom propositionen har, såsom jag inledningsvis angett, riksdagen förelagts förslag till sådan ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen att det i ValL må bestämmas att röstberättigad, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att personligen inställa sig vid valförrättningen för sitt valdistrikt, äger avge valedel genom annan person. Förslaget syftar sålunda till att i grundlag öppna möjlighet att komplettera ValL med bestämmelser om ett för ifrågavarande väljare avsett valedelsförsändelseinstitut. Konstitutionsutskottet (KU 1964: 19) har vid behandlingen av förslaget enhälligt funnit utredningen i ämnet ge vid handen att vägande invändningar kan resas mot ett system med ambulerande röstmottagare, främst genom att det förutsätter ett omständligt och svåradministrerat förfarande, men att ett system med valedelsförsändelse torde kunna utformas på sådant sätt, som kan innebära en godtagbar lösning. Utskottet har därför förordat att grundlagsenlig möjlighet öppnas för genomförande av regler om röstning medelst särskild valedelsförsändelse för den berörda väljarkategorien. I enlighet med utskottets hemställan har 1964 års riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit det i prop. 1964: 140 framlagda förslaget om ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen.

Ett valedelsförsändelseinstitut för sjuka och därmed jämställda väljare bör givetvis avse såväl andrakammarvalen som kommunalvalen. Vid ut-

formningen av ett för nämnda väljargrupper avsett vasedelsförsändelseinstitut framstår det som en viktig uppgift att bestämma vem som skall äga avlämna försändelsen till valförrättaren och alltså motsvara väljarens make vid äktamakeröstning. Valutredningen har föreslagit, att behörighet att avlämna vasedelsförsändelse från sjuka och därmed likställda väljare bör tillkomma endast den som står i visst släktskapsförhållande till väljaren eller är dennes vårdare. I likhet med flertalet remissorgan kan jag ansluta mig till detta förslag. Ur valsäkerhetssynpunkt är nämligen av betydelse att den som skall äga avlämna vasedelsförsändelsen tillhör en kategori personer som kan antagas känna väljaren väl och i allmänhet också står väljaren nära. Kretsen av de personer som enbart på grund av släktskap med väljaren skall äga inge dennes vasedelsförsändelse har i utredningens förslag bestämts så, att den omfattar väljarens barn, barnbarn, föräldrar och syskon. Även i denna del kan jag godtaga utredningens förslag, som härutinnan tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissorgan. Under remissbehandlingen har visserligen från något håll ifrågasatts, om icke också väljarens make borde i denna sin egenskap tillhöra ifrågavarande personkrets. Det praktiska behovet härav måste dock betecknas såsom ringa. Om väljare, som på grund av sjukdom eller dylikt icke kan inställa sig personligen vid valförrättningen, är gift, finnes ju möjlighet att begagna det något enklare institutet vasedelsförsändelse för äkta make. Skulle dylik väljare likväl använda det nu föreslagna vasedelsförsändelseinstitutet, torde situationen i allmänhet vara den att väljarens make ändå blir i egenskap av vårdare behörig att avlämna försändelsen. Vad angår begreppet vårdare möter, såsom framgått under remissbehandlingen, vissa svårigheter att med önskvärd stringens bestämma detta begrepp. Den som på grund av sitt yrke omhänderhar skötseln av sjuka, ålderstigna eller invaliderade personer bör naturligen vara behörig att avlämna vasedelsförsändelser från sådana personer, i den mån de står under hans vård. Såsom socialstyrelsen i sitt remissvar påpekat, gäller detta såväl vårdpersonal, som är anställd vid olika vårdinrättningar, som personer som är yrkesverksamma inom den öppna vården, t. ex. privatpraktiserande läkare eller till den sociala hemhjälpen knuten personal. När fråga icke är om yrkesmässig vårdare, torde det kravet böra upprätthållas att vederbörande i skilda ting lämnar väljaren ett bistånd som icke är av helt obetydlig eller tillfällig karaktär. För att kunna anlitas såsom ingivare av vasedelsförsändelse från sjuk eller därmed jämställd väljare torde, såsom valutredningen funnit, utöver kravet att vederbörande på angivet sätt skall stå i släktskapsförhållande till väljaren eller vara dennes vårdare böra fordras, att han uppnått viss ålder. Hur hög denna ålder bör vara kan naturligen vara föremål för olika meningar. Valutredningen har stannat för en åldersgräns på 15 år. För egen del är jag närmast benägen att förorda, att åldersgränsen,

såsom föreslagits i något remissvar, sättes vid 18 år. Vid äktamakeröstning är den som avlämnar valsedel för andre maken i allmänhet minst 18 år gammal.

Tillvägagångssättet vid anordnande av valsedelsförsändelse för sjuka och därmed jämförliga väljare bör, såsom valutredningen funnit, så långt förhållandena det medger överensstämman med förfaringsättet vid upprättande av valsedelsförsändelse för äkta make. Liksom vid äktamakeröstning bör sålunda användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert. Dessa kuvert bör vara av särskilt slag, dvs. skilja sig från de kuvert som användes då röstning sker vid personlig inställelse inför valförrättare eller röstmottagare. Hinder bör däremot icke möta att om så skulle befinnas ändamålsenligt göra exempelvis innerkuvertet gemensamt för de båda typerna av valsedelsförsändelse. I enlighet med valutredningens förslag bör vid iordningställande av valsedelsförsändelse från sjuk eller därmed jämställd väljare så tillgå, att väljaren själv frivilligt inlägger sin valsedel i innerkuvertet och tillsluter detta samt i närvaro av två personer inlägger innerkuvertet i ytterkuvertet och omedelbart därefter tillsluter ytterkuvertet. Detta tillvägagångssätt överensstämmer i stort sett med det för äktamakeröstning föreskrivna men skiljer sig från detta därigenom att bortsett från väljaren två personer skall vara närvarande i stället för en. Denna olikhet är betingad av valsäkerhetshänsyn. Av dessa två personer bör, såsom valutredningen förordat, den ene vara identisk med den som skall avlämna försändelsen och alltså uppfylla för avlämnare uppställda behörighetskrav. På den andre bör i överensstämmelse med valutredningens förslag och i likhet med vad som gäller för äktamakeröstning det kravet uppställas, att han icke får vara väljarens make eller barn till väljaren eller dennes make. Samma åldersgräns som för den som skall avlämna valsedelsförsändelsen bör gälla också för den andre vid valsedelsförsändelsens tillkomst närvarande personen. Jag förordar alltså även här en minimiålder på 18 år. Såsom valutredningen föreslagit, bör för övrigt samma minimiålder uppställas även för vittne vid äktamakeröstning. I valutredningens förslag har såväl den som skall avlämna valsedelsförsändelsen som den andre vid försändelsens tillkomst närvarande personen erhållit benämningen vittne. Härigenom kan emellertid lätt missförstånd uppkomma rörande de delvis skilda funktioner som de båda personerna skall fylla och de olika behörighetsvillkor som skall gälla för dem. Jag vill därför föreslå, att den som i egenkap av nära släkting eller vårdare skall avlämna valsedelsförsändelsen icke betecknas såsom vittne utan att denna beteckning reserveras för den andre vid valsedelsförsändelsens tillkomst närvarande personen.

När valutredningen i tidigare sammanhang behandlat spörsmålet om ett för sjuka, invalider och åldringar avsett valsedelsförsändelseinstitut, har utredningen varit inne på tanken att man på grundval av läkarintyg eller annat sådant bevismaterial skulle anställa en förhandsprövning av frågan

om rätt att begagna sig av detta institut förelåg i det enskilda fallet. Utredningen har emellertid i sitt sista betänkande i ämnet frånfallit denna tanke och ansett det böra vara till fyllest med vissa på ytterkuvertet lämnade uppgifter från väljaren och de båda övriga vid valsedelsförsändelsens tillkomst närvarande personerna. I likhet med flertalet remissorgan kan jag ansluta mig till den principiella ståndpunkt, som valutredningen sålunda stannat för.

Vad först angår väljarens på ytterkuvertet lämnade uppgifter har valutredningen föreslagit, att denne där skall teckna dels en på heder och samvete avgiven försäkran att han till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att inställa sig vid valförrättningen i sitt valdistrikt och dels en förklaring att han själv frivilligt inlagt sin valsedel i innerkuvertet och tillslutit detta samt i närvaro av den som skall inge försändelsen och vittnet inlagt innerkuvertet i ytterkuvertet och omedelbart därefter tillslutit detta. Enligt min mening synes samtliga de uppgifter som väljaren sålunda skall lämna böra upptagas i en gemensam förklaring avgiven på heder och samvete. Härigenom torde, såsom framhållits i något remissvar, förfarandet bli något mindre omständligt. Med en sådan anordning kommer väljaren vidare till följd av stadgandet i 15 kap. 10 § brottsbalken att vara underkastad sanningsplikt beträffande samtliga de uppgifter han lämnar på ytterkuvertet.

I enlighet med vad valutredningen föreslagit och i viss analogi med vad som gäller vid äktamakeröstning bör den som skall avlämna valsedelsförsändelsen och det vid försändelsens tillkomst närvarande vittnet på ytterkuvertet intyga, att väljaren egenhändigt undertecknat den förklaring som denne där skall lämna. Enligt valutredningens förslag skall de båda vid försändelsens tillkomst närvarande personerna dessutom på ytterkuvertet bekräfta, att något förhållande som strider mot väljarens uppgift rörande hindret för hans personliga inställelse icke är känt för dem. Denna bekräftelse bör enligt min mening till stärkande av valsäkerheten avse samtliga uppgifter, som väljaren lämnar på ytterkuvertet, vare sig uppgifterna rör hindret för hans personliga inställelse eller tillvägagångssättet vid valsedelsförsändelsens upprättande. Om intygsgivarna lämnar medvetet oriktiga uppgifter, kan ansvar för osant intygande enligt 15 kap. 11 § brottsbalken inträda.

För att valsedelsförsändelseinstitutet för sjuka och därmed jämställda väljare samt valsedelsförsändelseinstitutet för äkta make så långt möjligt skall överensstämja med varandra vill jag föreslå, dels att den förklaring rörande tillvägagångssättet vid försändelsens tillkomst, som väljaren vid äktamakeröstning skall teckna på ytterkuvertet, skall avges på heder och samvete och därmed omfattas av sanningsplikt och dels att vittnet även vid äktamakeröstning skall på ytterkuvertet bekräfta — förutom att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring — att något förhål-

lande som strider mot vad väljaren uppgett i sin förklaring icke är för vittnet känt.

I likhet med vad som gäller vid äktamakeröstning bör valedelsförsändelse från sjuka och därmed jämförliga väljare få anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Enligt valutredningens förslag skall valedelsförsändelse, anordnad för väljare som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder ej kan rösta i vanlig ordning, avlämnas vid valförrättningen i väljarens valdistrikt till ordföranden. När det gäller valedelsförsändelse från äkta make föreligger enligt gällande regler jämväl möjlighet att avlämna dylik försändelse till röstmottagare under förutsättning att den make, som överlämnar försändelsen, samtidigt själv röstar inför röstmottagaren. Införandet av en motsvarande ordning då fråga är om den nya typen av valedelsförsändelse skulle säkerligen komplicera nuvarande system för poströstning. Med hänsyn härtill och i avsaknad av närmare erfarenheter av det nya valedelsförsändelseinstitutets tillämpning anser jag mig i nuvarande läge icke böra förorda att möjlighet införes att avlämna här avsedd valedelsförsändelse även till röstmottagare.

När valedelsförsändelse från sjuk, invalidiserad eller ålderstigen väljare avlämnas till valförrättare bör det enligt min mening ankomma på denne att kontrollera att avlämnaren är den person som på försändelsens ytterkuvert tecknat sig såsom ingivare av väljarens valedel. Valförrättaren torde i sådant syfte vara befogad att om så erfordras kräva att den som avlämnar försändelsen på lämpligt sätt legitimerar sig. Detta kan naturligtvis ske genom företeende av sedvanlig legitimationshandling men även namnteckningskontroll kan ifrågakomma som ett medel att fastställa, att ingivaren är identisk med den som på ytterkuvertet tecknat sig såsom avlämnare. Om särskild anledning att ifrågasätta ingivarens behörighet föreligger, bör valförrättaren även vara oförhindrad att genom frågor till honom skapa sig klarhet om huruvida han på grund av nära släktskap med väljaren eller i egenskap av väljarens vårdare uppfyller de för ingivare stadgade behörighetsvillkoren. I övrigt synes mig valförrättaren böra ha att iakttaga samma regler som gäller då valedelsförsändelse från äkta make avlämnas. Han skall sålunda kontrollera att väljaren blivit i röstlängden antecknad såsom röstberättigad, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet är tecknade förklaring av väljaren och intyg i behörigt skick. Ger denna kontroll ej anledning till anmärkning och förekommer ej skäl till antagande att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, skall valförrättaren bryta ytterkuvertet och därefter underkasta innerkuvertet samma granskning som vid äktamakeröstning. Är allt i behörig ordning, skall valförrättaren nedlägga innerkuvertet obrutet i valurnan och i samband därmed i röstlängden anteckna att väljaren utövat sin rösträtt.

Det är givetvis svårt att med säkerhet förutse hur ett för sjuka och där-

med jämställda väljare avsett valsedelsförsändelseinstitut kommer att utfalla i praktiken. Frågan i vad mån reglerna för institutet behöver jämkas eller kompletteras i ett eller annat avseende torde därför vara förtjänt att uppmärksammas sedan närmare erfarenheter vunnits av institutets tillämpning.

Vad slutligen angår de valkuvert och ytterkuvert som skall användas för den nya typen av valsedelsförsändelser bör dessa kuvert tillverkas endast genom statsverkets försorg. Kuverten bör på samma sätt som då fråga är om kuvert för valsedelsförsändelser av äkta makar vid andrakammarval tillhandahållas valnämnder utan kostnad samt vid kommunalval kommuner och församlingar mot ersättning. Eftersom den nya typen av valsedelsförsändelser icke skall kunna avlämnas till röstmottagare finner jag det icke erforderligt att kuverten för dessa försändelser vid något val tillställes jämväl röstmottagare. Däremot torde såsom valutredningen föreslagit dessa kuvert liksom kuvert för valsedelsförsändelser av äkta makar böra vid både andrakammarval och kommunalval gratis tillhandahållas i riksdagen representerat politiskt parti. I god tid före allmänt val bör kuverten till valsedelsförsändelser från sjuka och därmed jämförliga väljare liksom motsvarande kuvert för äktamakeröstning finnas tillgängliga hos valnämnden och de tjänstemän eller andra personer som av valnämnden erhållit uppdrag att i detta avseende tillhandagå väljarkåren. Vid genomförandet av nu angivna förslag uppkommer en mindre kostnadsökning för statsverket. Att på förhand mera exakt bestämma ökningens storlek låter sig knappast göra.

De förslag som i det föregående redovisats förutsätter för sitt genomförande vissa ändringar i vallagarna. Reglerna om rätt till äktamakeröstning och sättet för anordnande av valsedelsförsändelse härför torde lämpligen böra sammanföras i 62 § ValL resp. 28 § KVL. Motsvarande regler rörande valsedelsförsändelseinstitutet för sjuka och därmed jämställda väljare kan upptagas i 63 § ValL och 29 § KVL. Förslagets genomförande kräver därutöver ändringar i 64, 74 och 96 §§ ValL samt i 30, 39 och 60 §§ KVL.

Den av mig föreslagna reformen torde böra träda i kraft den 1 januari 1966.

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag angående ändrad lydelse av 38 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;
- 2) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753);
- 3) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50);

4) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse;

5) lag om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);

6) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

7) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Föredraganden hemställer att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga nämnda lagförslag, de under 1)—5) angivna lagförslagen under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen samt de under 6) och 7) angivna lagförslagen under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Martti Heino

Utdrag av valutredningens förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796)
om val till riksdagen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

62 §.

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken *eller vill väljare vilken på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, ingiva valsedel genom annan person*, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast 30 dagar före valet.

63 §.

För valsedelsförsändelse

kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *vittne* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *eller, då fråga är om valsedelsförsändelse för annan än äkta make, två vittnen* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet *intygar* å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda

Då fråga är om valsedelsförsändelse för äkta make, intygar vittnet å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att

(Nuvarande lydelse)

förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make.

(Föreslagen lydelse)

väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller hans make, och ej heller den som är under femton år.

Beträffande valsefelsförsändelse för annan än äkta make skall ytterkuvertet jämväl innehålla en av väljaren på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd. Vittnena intyga å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för dem, dels ock att väljaren egenhändigt undertecknat såväl den i andra stycket omförmälda förklaringen som förenämnda försäkran. Det ena vittnet (vittne nr 1) skall vara barn eller barnbarn till väljaren, någon av väljarens föräldrar eller väljarens syskon eller någon vilken är väljarens vårdare. Det andra vittnet (vittne nr 2) må ej vara väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Till vittne må ej tagas den som är under femton år.

64 §.

Äkta make, som vill avgiva valsefel för andra maken, avlämnar vid valförrättningen till ordföranden valsefelsförsändelse, varom sägs i 62 och 63 §§. Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 63 §, samt att därå äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Valsefelsförsändelse, varom sägs i 62 och 63 §§, avlämnas vid valförrättningen till ordföranden av äkta make eller, då fråga är om valsefelsförsändelse för annan än äkta make, av den vilken såsom besläktad med väljaren eller såsom väljarens vårdare anlitas som vittne vid försändelsens anordnande (vittne nr 1). Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 63 §, och i föreskriven ordning ifyllt av väljaren, samt att å ytterkuvertet är tecknat vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bry-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet — — — — — rösträtten utövats.

Är innerkuvertet — — — — — det återlämnas.

74 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 70 § sägs, äger därvid avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 62 och 63 §§ sägs.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 70 § sägs, äger därvid avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 62 och 63 §§ *stadgas beträffande valsedelsförsändelse för äkta make.*

Äkta make — — — — — anordnat försändelsen.

Finnes att — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

96 §.

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden *ävensom* röstmottagare. I 63 § omförmälda kuvert *ävensom* ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden. *Kuvert, som avses i 60 och 73 §§, och kuvert för valsedelsförsändelse för äkta make, varom sägs i 63 §, tillställas på statsverkets bekostnad även* röstmottagare. I 63 § omförmälda kuvert *ävensom* ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 63 § — — — — — äger rum.

Det åligger — — — — — 73 §§ sägs.

Blanketter till — — — — — tillhandahållas valnämnden.

Utdrag av valutredningens förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

28 §.

Äkta make må ingiva valsedel genom andra maken. Vill *make* begagna den rätt nu är sagd, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Äkta make må ingiva valsedel genom andra maken. *Väljare vilken på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må ingiva valsedel genom annan person.* Vill *väljare* begagna den rätt nu är sagd, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

29 §.

För valsedelsförsändelse — — — — — kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *vittne* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *eller, då fråga är om valsedelsförsändelse för annan än äkta make, två vittnen* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet *intygar* å ytterkuvertet med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make *och ej heller barn till väljaren eller hans make.*

Då fråga är om valsedelsförsändelse för äkta make, intygar vittnet å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller hans make, och ej heller den som är under femton år.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Beträffande valsedelsförsändelse för annan än äkta make skall ytterkuvertet jämväl innehålla en av väljaren på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd. Vittnena intyga å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för dem, dels ock att väljaren egenhändigt undertecknat såväl den i andra stycket omförmälda förklaringen som förenämnda försäkran. Det ena vittnet (vittne nr 1) skall vara barn eller barnbarn till väljaren, någon av väljarens föräldrar eller väljarens syskon eller någon vilken är väljarens vårdare. Det andra vittnet (vittne nr 2) må ej vara väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Till vittne må ej tagas den som är under femton år.

30 §.

Äkta make, som vill avgiva valseedel för andra maken, avlämnar vid valförrättningen till ordföranden valsefelsförsändelse, varom sägs i 28 och 29 §§. Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 29 §, samt att därå äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skäl原因 anledning antaga att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Valsefelsförsändelse, varom sägs i 28 och 29 §§, avlämnas vid valförrättningen till ordföranden av äkta make eller, då fråga är om valsefelsförsändelse för annan än äkta make, av den vilken såsom besläktad med väljaren eller såsom väljarens vårdare anlitas som vittne vid försändelsens anordnande (vittne nr 1). Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 29 §, och i föreskriven ordning ifyllt av väljaren, samt att å ytterkuvertet är tecknat vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skäl原因 anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet — — — — — rösträtten ulövat.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Är innerkuvertet — — — — — det återlämnas.

39 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ sägs.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ stadgas beträffande valedelsförsändelse för äkta make.

Äkta make — — — — — anordnat försändelsen.

Finnes att — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

Kuvert för valedelsförsändelse för äkta make, varom sägs i 29 §, och kuvert, som avses i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 29 § — — — — — äger rum.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.